

Озюменко Євген Юрійович

Адвокат асоційований партнер АО «Globa&Globa»,

аспірант денної форми навчання,

відділ господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень

імені В. К. Мамутова Національної академії наук України», Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МЕХАНІЗМАХ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрові технології є регулятором суспільних процесів і важливим інструментом боротьби з тіньовою економікою. Ефективне використання цифрових технологій допомагає забезпечити прозорість фінансових операцій, покращити податковий контроль, зменшити обсяги незаконної діяльності, пов'язаної із цією сферою. Цифрові інструменти здатні посилити довіру до інституцій, стимулюючи суб'єктів господарювання працювати належним чином, не порушуючи податкових правил. Загалом, цифровізація є ключовим фактором у механізмах детінізації економіки.

Вітчизняні дослідники М. Кіржецька та Ю. Кіржецький зазначають, що цифрова трансформація виступає головним чинником динамічних змін у сучасній економіці. Підвищений інтерес до цифрових технологій у повсякденному житті сприяє їх активному впровадженню в бізнес-середовище, формуючи сприятливі умови для виходу економіки із тіні. Запровадження цифрової ідентифікації бізнесу у взаємодії з державними структурами та використання електронних платіжних систем підвищують прозорість та результативність різних видів економіки. Останнім часом іноземні держави активно застосовують цифрові інструменти для боротьби з тіньовою економікою. В рамках цього доцільно навести такі види боротьби як: технологію блокчейн, електронну реєстрацію підприємств, онлайн-декларування податків, загальнообов'язкові електронні податкові системи, а також електронні сервіси виплати заробітної плати, які сприяють відкритості та спрощенню веденню бізнесу [4].

За словами Л. В. Вербівської та О. І. Буринської, цифрові технології – це унікальні можливості, які трансформують способи ведення бізнесу. Від їх автоматизації залежить ефективність здійснення підприємницької діяльності, зростає продуктивність підприємств, знижуються витрати. Застосування цифрових технологій відкриває нові можливості для розвитку вітчизняного бізнесу, сприяючи його переходу на якісно новий, інноваційний рівень. Це дозволяє підприємствам підвищувати свою конкурентоспроможність та успішно інтегруватися у міжнародні ринки. Завдяки цифровізації компанії можуть оптимізувати внутрішні процеси, впроваджувати сучасні бізнес-моделі та ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Крім того, цифрові інструменти сприяють прозорості діяльності, підвищує довіру інвесторів і партнерів. Як результат – цифрова трансформація стає стратегічною умовою сталого розвитку та виходу з тіньового сектору [1].

В основі тіньової економіки закріплено прагнення до економічної вигоди. Часто офіційно працевлаштовані особи отримують лише частину заробітної плати легально, з якої сплачуються податки, тоді як інша частина сплачується у формі «тіньових» виплат без податкового навантаження. Окрім цього, значна частина населення взагалі залучена до неофіційної зайнятості. Такі працівники не лише уникають сплати податків, а й іноді реєструються як безробітні, користуючись соціальною підтримкою від держави. Це створює подвійне навантаження на економіку та державні ресурси, руйнуючи довіру і підриваючи авторитет держави [5].

Запровадження та активне використання цифрових технологій створює сприятливі умови для зменшення тіньових процесів в економіці. Так, технологія блокчейн забезпечує незмінність записів транзакцій у системі, доступній через однорангову мережу. Згадана технологія є ефективним інструментом зміцнення довіри між учасниками ланцюга постачання продукції завдяки спрощеній перевірці даних. Окрім цього, блокчейн дозволяє значно покращити відстеження руху товарів та гарантує прозорість і відкритість на всіх етапах постачання — від виробника до кінцевого споживача

[3].

Вітчизняні науковці А. С. Завербний та М. І. Пешко зазначають, що цифрова трансформація виступає потужним каталізатором змін у сучасній економіці. Збільшення рівня впровадження цифрових технологій у повсякденне життя сприяє їх активному застосуванню у сфері бізнесу, створюючи умови для поступового переходу тіньового сектору до легального економічного простору. Запровадження цифрової ідентифікації суб'єктів господарювання у взаємодії з державними структурами, а також використання електронних платіжних систем, здатні підвищити прозорість і результативність як державних, так і приватних фінансово-економічних операцій [6].

Науковці Л. М. Івашова та І. О. Парубчак підтверджують, що цифровізація впливає на фіскальну сферу, змінюючи підходи до збору, обробки та аналізу податкової інформації, яка в кінцевому результаті впливає на формування нової фіскальної культури. Одним із ключових інструментів цифрової трансформації є впровадження електронної звітності та безготівкової сплати податків, спрощуючи адміністративні процедури як для платників податків, так і для контролюючих органів. Застосування автоматизованих систем і технологій штучного інтелекту дозволяє підвищити точність обробки великих обсягів даних, своєчасно виявляти порушення у сфері оподаткування та прогнозувати можливі ризики. Водночас широке розповсюдження мобільних додатків, електронних гарантів і цифрової валюти зумовлює потребу в адаптації фіскальної політики до нових фінансових інструментів. У таких умовах особливого значення набуває забезпечення кібербезпеки та дотримання етичних норм використання даних, що є необхідною передумовою формування довіри та зміцнення фіскальної дисципліни в умовах цифрової трансформації [2].

Отже, впровадження цифрових технологій є одним із ключових інструментів у процесі детінізації економіки. Такі інновації, як блокчейн, електронне адміністрування податків, цифрова ідентифікація та електронні платіжні системи, сприяють підвищенню прозорості економічних операцій та зменшенню рівня тіньової зайнятості. Цифровізація дозволяє не лише покращити контроль з боку держави, а й стимулює бізнес до правомірної та відкритої діяльності шляхом спрощення відповідних процедур та підвищення довіри. Досвід зарубіжних країн свідчить про високу ефективність цифрових рішень у боротьбі з тіньовими процесами. Таким чином, цифрова трансформація є стратегічним напрямом модернізації економіки та забезпечення її сталого розвитку.

Література

1. Вербівська Л. В., Буринська О. І. Використання цифрових технологій у підприємницькій діяльності. Економіка та суспільство. Випуск 61. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3814/3734>
2. Івашова Л. М., Парубчак І. О. Формування фіскальної культури в умовах цифровізації та її роль в детінізації економіки. Публічне управління та митне адміністрування. Випуск 4(39). 2023. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/4/6.pdf>
3. Карнаушенко А., Танклевська Н., Повод Т., Кононенко Л., Савченко В. Впровадження технології блокчейн у сільському господарстві: модні тенденції чи вимоги сучасної економіки. Економіка сільського господарства та ресурсів: міжнародний науковий електронний журнал. 2023. № 9(3). Р. 124–149. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.06>
4. Кіржецька М., Кіржецький Ю. Діджиталізація економічних процесів як напрям детінізації економіки України. Галицький економічний вісник. Випуск 1 (62). 2020. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/62/790.pdf>
5. Кононенко Л., Коломоєць О., Бикадорова Н. Вплив цифрових технологій на тіньову економіку: економіко-правовий аспект. Економіка та суспільство, (65). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-64>
6. Пешко М. І., Завербний А. С. Діджиталізація української економки в умовах євроінтеграції. Економіка та суспільство. Випуск 47. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2136>